

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

OM m.fl. ./ allmän åklagare m.fl. angående mord m.m.

(Svea hovrätts dom den 16 augusti 2024 i mål B 7860-24)

Högsta domstolen har förelagt riksåklagaren att skyndsamt svara skriftligen på överklagandena. Yttrandet bör särskilt avse frågan om straffmätning för OM. Svaret koncentreras i huvudsak till den frågan och följande anfors.

Min inställning

Jag bestrider ändring av hovrättens dom.

Jag bejakar att det finns ett behov av vägledning i frågan om straffmätning för gärningspersoner som är under 18 år i de fall då straffvärdet för en vuxen person är livstids fängelse, men avstyrker prövningstillstånd i frågan om straffmätning för OM eftersom målet enligt min uppfattning inte är lämpligt för att pröva den prejudikatintressanta frågan.

Det finns inte något skäl för prövningstillstånd med anledning av överklagandena i övrigt.

Bakgrund

OM

OM har mot sitt nekande dömts för mord och vållande till kroppsskada den 30 maj 2023. Han är nu 18 år gammal men var 16 år gammal vid gärningen.

Tingsrätten bestämde påföljden till fängelse i fem år och två månader. Straffvärdet för mordet bedömdes motsvara fängelse på livstid. Eftersom OM var 16 år när brotten begicks beaktades hans ungdom vid straffmätningen. Tingsrätten hänvisade till förarbetsuttalanden om att utgångspunkten för ungdomsreduktionen bör vara det straff som en vuxen lagöverträdare skulle ha dömts till och konstaterade därefter att det inte är självklart vad denna utgångspunkt bör vara där en vuxen tilltalad, såsom i detta fall, har dömts till livstids fängelse. En utgångspunkt skulle, enligt tingsrätten, kunna vara att utgå från det kortaste tidsbestämda straff som den som dömts till livstids fängelse kan få sitt livstidsstraff omvandlat till, dvs. 18 års fängelse. Med beaktande av de försvärande omständigheter som är aktuella i detta fall var det dock enligt tingsrätten emellertid knappast troligt att ett livstidsstraff skulle ha omvandlats

till 18 års fängelse. Istället bedömdes straffvärdet för mordet motsvara 30 års fängelse. Detta straffvärde innebar ett straffmättningsvärde för en 16-åring om fängelse sju år och sex månader. Med tillämpning av bestämmelsen i 34 kap. 2 § brottsbalken, som aktualiserades på grund av en tidigare dom om försök till mord, bestämdes därefter fängelsestraffets längd till det utdömda. Något tillgodoräknande för tiden i häkte skedde inte.

Hovrätten ändrade tingsrättens dom i fråga om påföljd på så sätt att hovrätten, med stöd av 34 kap 4 § brottsbalken, undanröjde den tidigare domen om försök till mord och bestämde en gemensam påföljd för den samlade brottsligheten till fängelse i nio år och tio månader. Hovrätten instämde i tingsrättens bedömning att brottets allvarlighet medförde att påföljden för en vuxen person skulle bli livstids fängelse. Hovrätten konstaterade vidare att de gärningar som OM nu döms för är nyupptäckta i förhållande till brottsligheten i den tidigare domen. Det framstod enligt hovrätten som mindre lämpligt att OM skulle ha både ett fängelsestraff och en sluten ungdomsvård att avtjäna. Även det nära samband som fanns i fråga om både tid och typ av gärning talade enligt hovrätten för att samtliga gärningar borde omfattas av samma påföljd. Mot den bakgrunden fann hovrätten att det fanns särskilda skäl att undanröja den tidigare domen och i stället döma till en gemensam påföljd för samtliga brott. Hovrätten bedömde det samlade straffmättningsvärdet – efter att hänsyn togs till OM:s ålder – till tio års fängelse. Straffet sattes ned med två månader på grund av den tid han suttit häktad med restriktioner.

SH

SH har mot sitt nekande dömts för mord den 30 maj 2023 till fängelse på livstid. Han är nu 20 år gammal men var 19 år gammal då han begick mordet. Tingsrätten och hovrätten har gjort samma bedömning såvitt avser straffvärdet, val av påföljd, förekomsten av förmildrande omständigheter, vilka hänsyn som skulle tas till vissa skador som SH ådrog sig vid gärningen samt betydelsen av att han lämnat ifrån sig sin telefons kod (29 kap. 5 a § brottsbalken).

Överklagandena

OM

OM har yrkat att Högsta domstolen ska bestämma påföljden till sluten ungdomsvård eller, i andra hand, sätta ned fängelsestraffets längd. Som grund för prövningstillstånd har han gjort gällande att det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att Högsta domstolen klargör hur straffmätningen för unga lagöverträdare ska göras i mål där straffvärdet för en vuxen uppgår till fängelse på livstid.

SH

SH har yrkat att Högsta domstolen ska frikänna honom från ansvar för mord och ogilla skadeståndsyorkandena. Han har yrkat att straffet under alla förhållanden ska lindras. Som grund för prövningstillstånd har han gjort gällande att det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att Högsta domstolen klargör när en tilltalad bedöms ha lämnat uppgifter av väsentlig betydelse för utredningen av sin egen och av någon annans brottslighet samt vilken reduktion av straffmättningsvärdet som ska ske.

Min bedömning

OM döms för mord och vållande till kroppsskada. Det är mordet som framför allt är avgörande när påföljden ska bestämmas.

Straffskalan för mord är fängelse på viss tid, lägst 10 år och högst 18 år, eller fängelse på livstid.

Livstidsstraff ska användas när omständigheterna i det enskilda fallet sammantaget är försvårande. Omständigheterna ska vara sådana att de framstår som allvarligare än vad förhållandena vid mord typiskt sett är. Om det finns omständigheter som talar för livstids fängelse ska domstolen göra en samlad bedömning av om livstid bör komma i fråga. Förekomsten av förmildrande omständigheter kan vid den bedömningen leda till att ett tidsbestämt straff ändå ska väljas.

Som skäl för livstids fängelse ska det särskilt beaktas bl.a. om den tilltalade visat stor hänsynslöshet och om brottet utgjort ett led i en brottslighet som utövats i organiserad form eller systematiskt eller om brottet föregåtts av särskild planering (se 29 kap. 2 § brottsbalken). Vid straffmätningen för mord kommer de omständigheter som talar i skärpande riktning att i praktiken motsvara de omständigheter som beaktas enligt 3 kap. 1 § BrB (se NJA 2021 s. 32).

I det här fallet har mordet haft karaktären av en avrättning. Målsäganden angreps plötsligt och sköts till döds med flera skott utan någon som helst möjlighet att försvara sig.

Gärningen har varit särskilt hänsynslös. Mordet skedde på allmän plats på dagtid. Att avlossa flera skott med automatvapen mot en person på allmän plats utgör en risk för att andra ska träffas och skadas eller dödas. OM:s agerande för att döda målsäganden har också faktiskt lett till att annan än målsäganden av oaksamhet har skadats allvarligt.

Målsäganden har varit helt skyddslös och försvarslös vid angreppet på hans liv. Han har inte haft någon chans att överleva.

Det är klarlagt att gärningen har planerats under en viss tid före utförandet och att den är resultatet av ett uppdrag med kriminell nätverkskoppling.

Med hänsyn till detta och i avsaknad av förmildrande omständigheter skulle i det här fallet någon annan påföljd än fängelse på livstid inte komma i fråga om gärningarna hade begåtts av någon som vid gärningstidpunkten var 18 år gammal.

OM är numera 18 år men var 16 år och 8 månader vid tidpunkten för gärningarna. För brott som någon har begått innan han har fyllt 18 år får rätten döma till fängelse endast om det finns synnerliga skäl (30 kap. 5 § brottsbalken). Vad som främst kan utgöra synnerliga skäl för fängelse är att den begångna gärningen har ett högt straffvärde (se prop. 1997/98:96 s 160 och 1987/88:120 s 103, NJA II 1988 s. 199).

Om rätten finner att det finns synnerliga skäl för fängelse, ska den som utgångspunkt bestämma påföljden till sluten ungdomsvård under viss tid, lägst fjorton dagar och högst fyra år (32 kap. 5 § brottsbalken). Detta gäller dock inte om det, med hänsyn till den tilltalades ålder vid lagföringen eller annan omständighet, finns särskilda skäl emot det. En omständighet som gör att det kan anses finnas särskilda skäl emot att döma till sluten ungdomsvård är att brottets straffvärde är så högt att ett frihetsberövande i fyra år inte framstår som en tillräcklig reaktion. Till skillnad från ett fängelsestraff kan villkorlig frigivning inte ske från sluten ungdomsvård.

För brott som någon har begått innan han eller hon fyllt arton år får det inte dömas till svårare straff än fängelse i tio år eller, om bl.a. fängelse på livstid är föreskrivet för brottet, högst fjorton år (29 kap. 7 § andra stycket brottsbalken).

Enligt praxis motsvarar straffmättningsvärdet för en 16-åring ungefär en fjärdedel av straffvärdet för en gärningsperson som har fyllt 18 år. Reduktionen bör dock inte ske helt schematiskt utan också differentieras utifrån t.ex. straffets längd (se NJA 2000 s. 421). Frågan i målet är vilket straffvärde som ska utgöra utgångspunkt för beräkningen av ungdomsreduktionen då straffvärdet för en vuxen gärningsperson uppgår till livstids fängelse.

En utgångspunkt som tidigare har tillämpats i praxis är den kortaste tid som den som dömts till livstids fängelse kan få sitt straff omvandlat till, dvs. fängelse i 18 år. En sådan praxis har i förarbeten till 29 kap. 7 § brottsbalken från år 2009 bedömts ha goda skäl för sig (se prop. 2008/09:118 s. 34).

Att i det här fallet ta utgångspunkt i ett straffvärde som motsvarar den kortaste tiden för omvandling av livstidsstraff skulle enligt min bedömning inte leda till en tillräckligt allvarlig straffrättslig reaktion på mordet som OM döms för. Med utgångspunkt i vad som är bevisat i målet måste mordet, även i förhållande till de stränga krav som gäller för att döma till livstidsstraff, anses vara tydligt kvalificerat. Det finns, som redovisats, så många försvårande omständigheter att ett högre straffvärde än den kortaste tiden för omvandling av livstidsstraff bör läggas till grund för beräkningen av straffmättningsvärdet. Högsta domstolens

har i NJA 2008 s. 579 I-II, som gäller omvandling av fängelse på livstid, uttalat att det i de fall en omvandling till 18 års fängelse inte kan anses möjlig på grund av brottets karaktär och svårhetsgrad så torde i allmänhet en strafftid om 21 års fängelse få anses vara tillräcklig med möjlighet att under särskilt försvårande omständigheter bestämma påföljden till 24 års fängelse. På motsvarande sätt som vid överväganden om omvandling av livstidsstraff bör det vid bedömning av utgångspunkten för ungdomsreduktionen vid livstidsstraff göras en nyanserad bedömning utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Om rätten alltid skulle använda sig av utgångspunkten 18 års fängelse – eller 21 eller 24 år – vid beräkning av straffet för unga gärningspersoner skulle straffmätningen låsas upp på ett sätt som avviker från hur straffmätning normalt går till.

Den vägledning som finns i redovisade förarbeten från år 2009 med utgångspunkt i äldre praxis gavs för många år sedan och det har därefter skett flera ändringar av straffrätten. Tingsrätten har i det här fallet utgått från ett straffvärde om 30 år och detta tycks hovrätten ha anslutit sig till. Det finns stöd i annan underrättspraxis för en sådan utgångspunkt för beräkningen (se t.ex. Svea hovrätts domar den 28 februari 2024 i mål B 15351-23, den 8 juli 2024 i mål B 5202-24 och den 15 juli 2024 i mål B 7366-24 och Södertörns tingsrätts dom den 28 augusti 2024 i mål B 15631-23). Straffmätningens värde för mordet uppgår med en sådan utgångspunkt till i vart fall fängelse i sju år och sex månader. Straffmätningens värde är så högt att något annat än en frihetsberövande påföljd inte kan komma i fråga.

OM är idag 18 år gammal. Han har på kort tid tagit på sig och utfört två morduppdrag inom ramen för den kriminella nätverksmiljön. Att döma OM till slutet ungdomsvård för de nu aktuella brotten skulle betyda att hans straff understiger det straffmätningens värde som jag bedömer att enbart mordet har. Det finns med hänvisning till det höga straffvärdet synnerliga skäl för att döma OM till fängelse och särskilda skäl mot att bestämma påföljden till slutet ungdomsvård.

Jag ansluter mig till de överväganden som hovrätten har gjort i frågan om skälen för att undanröja den tidigare domen den 15 mars 2024 och i stället döma till en gemensam påföljd för samtliga brott. Jag ansluter mig även till den slutliga straffmätning som hovrätten har gjort. En avräkning för tiden i häkte med restriktioner bör ske på det sätt hovrätten har bestämt.

När det gäller SH hänvisar jag till de överväganden som tingsrätten och hovrätten har gjort och ser inte att det finns skäl att frångå dessa.

Hovrättens dom bör stå fast.

Prövningstillstånd

Enligt 54 kap. 10 § första stycket 1 rättegångsbalken får prövningstillstånd meddelas om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen (prejudikatdispens). För att bevilja prövning enligt

denna punkt krävs alltså att ett avgörande av Högsta domstolen blir av generell betydelse för bedömningen av framtida mål som innehåller liknande frågeställningar. Den enskildes intresse av att få till stånd en prövning i Högsta domstolen kan inte föranleda prövningstillstånd på denna grund.

Frågan om vilket straffvärde som ska utgöra utgångspunkt för straffmätningen för gärningspersoner under 18 år när straffvärdet för en person över 18 år motsvarar fängelse på livstid kräver vägledning från Högsta domstolen.

Hovrättspraxis är inte enhetlig (se Svea hovrätts dom den 29 maj 2024 i mål B 2978-24 där ett straffvärde på livstids fängelse bedömdes motsvara fängelse i 18 år men även Svea hovrätts domar den 28 februari 2024 i mål B 15351-23, den 8 juli 2024 i mål B 5202-24 och den 15 juli 2024 i mål B 7366-24 där motsvarande straffvärde har bedömts motsvara fängelse i 30 år). I flera avgöranden på senare tid (se redovisade exempel) kan det dock konstateras en enhetlighet i fråga om bedömningen att ett straffvärde på livstids fängelse motsvarar fängelse i 30 år vid mord med sådana försvärande omständigheter som förekommer i det nu överklagade fallet och som avser våldsamma uppgörelser bland kriminella. I flera av dessa avgöranden har hovrätten ansett att det förutom försvärande omständigheter enligt 29 kap. 2 § brottsbalken även har funnits synnerligen försvärande omständigheter enligt 29 kap. 2 a § brottsbalken.

I den prejudikatintressanta frågan ingår därför frågeställningen om vilken betydelse som försvärande omständigheter enligt 29 kap. 2 § brottsbalken och synnerligen försvärande omständigheter enligt 29 kap. 2 a § brottsbalken ska ha vid bestämmande av det straffvärde som ska utgöra utgångspunkten för ungdomsreduktionen vid den här typen av våldsamma uppgörelser bland kriminella. Bestämmelsen i 29 kap. 2 a § brottsbalken är ny sedan den 1 augusti 2023 och det har införts flera ändringar i 29 kap. 2 § brottsbalken efter mordet som OM döms för (se prop. 2022/23:53).

Också frågan om straffmätning vid s.k. nyupptäckt brottslighet i ett fall som det nu överklagade – dvs. en gärningsperson under 18 år som gör sig skyldig till ett snabbt återfall i likartad allvarlig brottslighet – har ett visst prejudikatintresse. Situationen att unga gärningspersoner inom ramen för kriminell nätverksbrottslighet återfaller i allvarlig och likartad brottslighet efter en tidigare dom om slutna ungdomsvård är numera inte sällan förekommande.

Mot denna bakgrund bejaktar jag i och för sig att det, på det sätt OM gör gällande, finns ett behov av vägledning i frågan om straffmätning för ungdomar då straffvärdet för en vuxen gärningsperson är fängelse på livstid. Min bedömning är dock att det överklagade målet inte är lämpligt för att pröva den prejudikatintressanta frågan om straffmätning.

Målet avser gärningar som begicks i tiden före den 1 augusti 2023, dvs. före de senaste lagändringarna i 29 kap. 2 och 2 a §§ brottsbalken. Straff ska bestämmas efter den lag som gällde när gärningen begicks om inte den lag som gäller när domen meddelas leder till frihet från straff eller lindrigare straff (jfr 2 kap. 10 § regeringsformen och 5 § andra stycket lagen [1964:163] om införande av brottsbalken). Regler som innebär att reaktionen på brottet blir strängare får tillämpas endast på gärningar som har begåtts efter ikraftträdandet.

Det är önskvärt att den prejudikatintressanta frågan prövas i ett mål utifrån nu gällande lagstiftning. Att gärningarna i det här fallet har begåtts innan den nya lagstiftningen trädde i kraft underminerar förutsättningarna att ge vägledning av generell betydelse för bedömningen av framtida mål som innehåller liknande frågeställningar.

Av det skälet avstyrker jag att prövningstillstånd meddelas i frågan om straffmätning för OM. Något skäl för prövningstillstånd i övrigt finns enligt min bedömning inte med anledning av överklagandena.

Bevisuppgift och handläggning

Preliminärt skulle inte någon bevisning åberopas i frågan om straffmätning och påföljdsval för OM och målet skulle i dessa delar kunna avgöras utan huvudförhandling. Jag ber om att få tillfälle att återkomma med utveckling av grunder, slutlig bevisuppgift och synpunkter på målets handläggning om prövningstillstånd skulle meddelas.

Katarina Johansson Welin

Eva Bloch

Kopia till

Kammaråklagarna Tomas Engman och Josefine Dahlqvist.
Västerorts åklagarkammare i Stockholm (AM-3384-23).
Utvecklingscentrum.